

УДК 81'253'373.422

АНТОНІМІЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ПРИЙОМ КОНТЕКСТУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Кириченко О. А., Ступак В. Г.

У статті розглянуто та проаналізовано антонімічний переклад як один із найбільш ефективних прийомів передачі лексичних одиниць при перекладі. Досліджено вживання антонімічного перекладу як одного з прийомів контекстуальної заміни. Охарактеризовано основні види даної лексико-граматичної трансформації. Акцентовано увагу на причинах використання антонімічного перекладу.

Ключові слова: антонімічний переклад, трансформація, конверсивна трансформація.

В статье рассмотрено и проанализировано явление антонимического перевода как одного из наиболее эффективных приемов передачи лексических единиц при переводе. Исследовано применение антонимического перевода как одного из приемов контекстуальной замены. Охарактеризованы основные виды данной лексико-грамматической трансформации. Акцентировано внимание на причинах использования антонимического перевода.

Ключевые слова: антонимический перевод, трансформация, конверсивная трансформация.

The authors studied and analyzed antonymic translation as one of the most effective methods of transmission of lexical units. The usage of antonymic translation as one of the methods of contextual replacement has been investigated. The main types of this lexical and grammatical transformation are systematized. The attention is focused on the reasons for using antonymic translation.

Key words: antonymic translation, transformation, conversive transformation.

Задля досягнення адекватності перекладу основним завданням перекладача є вміння використовувати перекладацькі трансформації для найбільш точної передачі інформації в тексті оригіналу мовою перекладу. При цьому серед великої кількості трансформацій потрібно обрати ту, яка найбільш точно зможе передати значення лексичної одиниці, що перекладається. Зазначимо, що контекстуальна заміна вирізняється серед інших перекладацьких трансформацій, адже для її створення не існує точних правил, оскільки переклад лексичної одиниці в даному випадку залежить від контексту. Одним з прийомів контекстуальної заміни є антонімічний переклад.

Вивченням проблем антонімічного перекладу як способу перекладу лексичних одиниць займалися такі вчені як Л. К. Латишев, І. Я. Рецкер, А. М. Фітерман, Т. Р. Левицька, В. Н. Комісаров, В. І. Карабан та інші. Наразі аналізу та розгляду проблем антонімічного перекладу присвячено велику кількість досліджень та публікацій, зокрема публікації Смоляної А., Стельмашука З. В., Курінної Н. В. та інших. Однак слід зазначити, що дотепер немає повних систематизованих відомостей про антонімічний переклад, а саме про причини його використання, його види та випадки, коли використання антонімічного перекладу є найбільш доцільним.

Головною ціллю написання даної статті є аналіз існуючих відомостей про антонімічний переклад як один із способів перекладу лексичних одиниць та спроба їх систематизації.

Антонімічний переклад – це прийом перекладу, що полягає в заміні поняття, вираженого в оригіналі, протилежним; при цьому зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним [1, с. 30; 2, с. 188]. Наприклад: *You need to visit him before he is gone.* – *Ти повинен відвідати його, доки він тут.* В основі антонімічного перекладу лежить логічне правило, згідно з яким заперечення будь-

якого поняття може бути прирівняне до ствердження семантично протиставленого йому протилежного поняття. Карабан В.І. для позначення даного способу перекладу пропонує використовувати термін “формальна негативація”, адже вважає його більш точним, оскільки в ньому підкреслюється саме зміна форми слова або словосполучення, а не зміна змісту на протилежний. Антонімічний переклад є комплексною лексико-граматичною трансформацією, що означає одночасні модифікації лексико-семантичної та синтаксичної структур. Він здійснюється шляхом заміни стверджувальної форми в оригіналі на заперечну в перекладі або, навпаки, заперечної на стверджувальну і супроводжується заміною лексичної одиниці мови оригіналу на одиницю мови перекладу з протилежним значенням. Наприклад: *Authorized personnel only.* - *Стороннім вхід заборонено.*

Розрізняють три види антонімічного перекладу:

1) Негативація (слово або словосполучення без формально вираженої суфіксом або часткою заперечувальної семи замінюється в перекладі на слово з префіксом *не-* або словосполученням з часткою *не*, наприклад: *forget* – *не пам'ятати*, *short* – *недовгий*);

2) Позитивація (прийом протилежний негативації, наприклад: *unbroken* – *цілий*, *not leave* – *брати з собою*);

3) Анулювання двох наявних у реченні негативних семантичних компонентів (наприклад: *not impossible* – *можливий*, *not unallowed* – *дозволений*) [1, с. 30].

Беручи за основу визначення терміну “антонім”: 1) слова, що мають у своєму значенні якісну ознаку і тому здатні протиставлятися одне одному як протилежні за значенням (добро – зло; бідніти – багатіти); 2) слова, протиставлені одне одному як протилежно спрямована дія (заходити – виходити). Швейцер А. Д. називає антонімічний переклад у першому значенні власне антонімічним, а в другому - конверсивним [4, с. 50]. Він зазначає що конверсивна трансформація характеризується семантичним протиставленням ознак. При цьому, як правило, протиставляються різноспрямовані дії (вбити - загинути, давати - отримувати та ін.). У результаті таких заміни суб'єкт дії перетворюється на об'єкт дії і навпаки. Наприклад: *Я не хотів з вами знайомитися, - продовжував я, - Тому що вас оточує занадто густий натовп шанувальників, і я боявся в ньому зникнути зовсім (Лермонтов).* – *I did not wish to meet you ", I continued," because you are surrounded by too great a crowd of admirers and I was afraid it might engulf me completely.* Тут вихідний вираз, де дієслово *зникнути*, що означає дію, суб'єктом якої є особа, що веде розповідь, замінюється протилежно спрямованою дією *engulf*, об'єктом якої є та сама особа. Одним з найбільш частих спонукальних мотивів, які змушують перекладача вдаватися до конверсивної трансформації, є відмінності в мовній реалізації комунікативної структури (актуального членування) висловлювання [5, с. 141].

Передача англійських заперечних конструкцій з *not... till*, *not...until*, *unless* (причому *till (until)* замінюється на *тільки тоді, коли*) також розглядається як різновид антонімічного перекладу. Наприклад: *Expenditures for rent, electricity, water, and fuel shall not be made unless authorized, and the amount for each item shall not be exceeded.* – *Видатки на оренду приміщення, електрику, водопостачання та опалення можуть здійснюватися тільки тоді, коли це передбачено кошторисом, причому вони не повинні перевищувати ustaleni суми за кожним пунктом.*

Негативний компонент може бути виражений як формально, тобто заперечною часткою або афіксом, так і семантично. Наприклад дієслова *to fail*, *to hate* не містять негативної частки, однак перекладаються як *не вдається* та *не любляти*.

Антонімічний переклад також використовується, коли негативне значення виражається за допомогою *without*, наприклад: *He never met him afterwards without asking him.* – *Після цього він кожного разу при зустрічі запитував його.*

Причинами для застосування такої трансформації як антонімічний переклад можуть бути:

1) Асиметрія лексико-семантичних систем двох мов, наприклад : *The dog nearly knocked him over (Dunnett).* – *Собака ледь не збив Саймона з ніг* [3, с. 293];

2) Відсутність в українській мові точного еквівалента для англійського слова (коли використання описового перекладу не є доречним), наприклад : *Keep off the grass*. – *По газонах не ходити*;

3) Найкращий спосіб передачі стилістичного та смислового значення виразу, наприклад: *Mind your own business*. – *Не втручайся у чужі справи*;

4) Єдиний спосіб зберегти ідіоматичність фразеологічної одиниці при перекладі, наприклад: *No time like present*. – *Лови момент. I beg to differ*. – *Дозвольте не погодитись*;

5) Міжмовні та міжкультурні відмінності (так, відомо, що для українців більш властиве негативне сприйняття дійсності, а для англійців навпаки, наприклад : *Do you have the time?* – *Не підкажете, котра година?*);

6) Літота (стверджувальне речення в заперечній формі), досить розповсюджена в англійській мові через велику кількість негативних префіксів, яка не завжди перекладається українською тотожно, тому для її перекладу застосовують антонімічний переклад, наприклад: *A Forsyte, replied young Jolyon, is not an uncommon animal. (John Galsworthy, The Man of Property)* – *Форсайт, - відповів молодий Джоліон, - досить звичайна тварина*.

7) Досить часто антонімічний переклад застосовується для передачі фразеологічних одиниць, наприклад: *he has a ready tongue* – *він за словом у кишеню не лізе*; *to be weighed and found wanting* – *не виправдати надій*; *keep clear of the door* – *до дверей не притулятися*; *let the sleeping dog lie* – *не буди лихо, доки спить тихо*.

Іноді формальну негативацію застосовують навіть тоді, коли можливий прямий переклад лексичної одиниці, наприклад: *Ordinary the obligation to support children continues until they reach the age of maturity*. – *Як правило, батьки не зобов'язані забезпечувати дітей після досягнення повноліття*. Звичайно тут можна застосувати і прямий переклад – *“Як правило, батьки зобов'язані забезпечувати дітей до досягнення повноліття”*, але перший варіант перекладу є більш прийнятним для української, при цьому сенс висловлювання не змінюється.

Висновки. У кожній мові є лексичні одиниці, при перекладі яких виникають труднощі, адже вони не мають відповідників в мові перекладу. У таких випадках перекладач звертається до трансформацій. У даній статті ми розглянули антонімічний переклад як ефективний спосіб перекладу лексичних одиниць та проаналізували погляди різних учених на даний прийом перекладу.

Підсумовуючи проведений аналіз, варто зазначити, що даний прийом є контекстуальним і досить часто використовується при перекладі, оскільки розширює межі свободи мови. Крім того, антонімічний переклад дозволяє внести в переклад лексичну різноманітність, а також допомагає досягти комунікативної рівнозначності різномовних текстів та посилити смислові акценти. Перспективним є подальше дослідження питання, оскільки умови використання антонімічного перекладу, зокрема в умовах контекстуальної заміни, не можна вважати цілком регламентованим.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. / О. С. Ахманова. – М.: “Сов. Энциклопедия”, 1966. – 608 с.
2. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. / Р. К. Миньяр-Белоручев – М.: “Московский лицей”, 1996. – 188 с.
3. Смоляна А. Компенсация та антонімічний переклад як засоби передачі комунікативної та стилістичної рівнозначності різномовних художніх та нехудожніх текстів / А. Смоляна // К.: Лінгвістика. Випуск 10, 2009. – 290-294 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. / В. І. Карабан. – Вінниця: “Нова книга”, 2001. – 303 с.
5. Швейцер А. Д. Теория перевода (статус, проблемы, аспекты). / А. Д. Швейцер – М., 1988. – 215 с.